Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь

Установа адукацыі
“Беларускі дзяржаўны педагагічны універсітэт імя Максіма Танка”

Кафедра гісторыі Беларусі

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

ГІСТАРЫЯГРАФІЯ ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСІ (АД СТАРАЖЫТНЫХ ЧАСОЎ ДА КАСТРЫЧНІКА 1917 ГОДА)

Матэрыялы Рэспубліканскай
навукова-тэарэтычнай канферэнцыі
г. Мінск, 28 сакавіка 2008 г.

Мінск, 2008

Друкуецца па рашэнні рэдакцыйна-выдавецкага савета БДПУ

Рэдкалегія:

першы прарэктар БДПУ, старшыня арганізацыйнага камітэта канферэнцыі *А.І. Андарала*;

кандыдат педагагічных навук, дацэнт, загадчык кафедры дапаможных гістарычных дысцыплін і методыкі выкладання гісторыі БДПУ *І.І. Багдановіч*;

кандыдат гістарычных навук, дацэнт *І.В. Варывончык*;

доктар гістарычных навук, прафесар, загадчык кафедры славянскай гісторыі і метадалогіі гістарычнай навукі БДПУ *А.П. Жытко*;

доктар гістарычных навук, прафесар, дэкан гістарычнага факультэта БДПУ *М.М. Забаўскі*;

кандыдат гістарычных навук, старшы выкладчык *З.І. Канапацкая*;

доктар гістарычных навук, прафесар, загадчык кафедры новай і навейшай гісторыі БДПУ *Г.А. Космач*;

доктар гістарычных навук, прафесар, загадчык кафедры гісторыі Беларусі БДПУ *А.М. Люты*;

доктар гістарычных навук, дацэнт *М.І. Мініцкі*;

начальнік вучэбна-выдавецкага цэнтра БДПУ *В.Я. Навагродскі*;

доктар гістарычных навук, прафесар *В.А. Пілецкі* (адк. рэд.);

кандыдат гістарычных навук, дацэнт *А.Ф. Рацько*;

доктар гістарычных навук, прафесар *М.К. Сакалоў*;

кандыдат гістарычных навук, дацэнт *М.М. Сакалоў*;

кандыдат гістарычных навук, дацэнт *А.Г. Субоцін*;

доктар гістарычных навук, прафесар, загадчык кафедры гісторыі старажытных цывілізацый і сярэдневякоўя БДПУ *У.В. Тугай*;

кандыдат гістарычных навук, дацэнт *П.А. Тупік*;

доктар гістарычных навук, прафесар *В.М. Фамін*;

доктар гістарычных навук, прафесар *І.Р. Чыкалава*;

кандыдат гістарычных навук, дацэнт *Л.Л. Шкуцько*

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

СУЧАСНАЯ ГІСТАРЫЯГРАФІЯ НАЦЫЯНАЛЬНАГА ПЫТАННЯ Ў ДЗЕЙНАСЦІ ДЗЯРЖАЎНАЙ ДУМЫ РАСІЙСКАЙ ІМПЕРЫІ Ў 1906 – 1917 гг.

П.А. Трубчык, г. Мінск

З пачатку 1990-х гг. нацыянальная праблематыка знаходзіць усё больш прыкметнае месца ў гісторыка-палітычнай літаратуры. У полі зроку даследчыкаў аказваюцца нацыянальныя праграмы палітычных партый [1], што выводзіць на комплексны аналіз нацыянальнага пытання ў Расійскай імперыі і яго адлюстраванне ў Думе.

Так, аналізуючы ліберальную мадэль перабудовы Расійскай імперыі, Шалахаеў У.В. вылучыў у асобную главу сваёй манаграфіі пастаноўку і варыянты вырашэння нацыянальнай праблемы. Ён прыйшоў да высновы, што, нягледзячы на рознагалоссі ў асяроддзі лібералаў, распрацаваны імі варыянт вырашэння нацыянальнага пытання гарантаваў правы і свабоды асобы “у сферы культурна-нацыянальных адносін”. Будучы разлічаным на “кампраміс і ўзаемаразуменне” гэты варыянт, на думку аўтара, даваў “рэальную магчымасць пазбегнуць насільнага вырашэння нацыянальнай праблемы”[2, с. 112 – 113].

Месца нацыянальнага пытання ва ўнутранай палітыцы царызму ў пачатку ХХ ст. на аснове комплексу архіўных і іншых дакументаў прааналізаваў у сваіх артыкулах і манаграфіі В.С. Дзякін. Ён звярнуў увагу на імкненне народаў у імперыі да самастойнага развіцця і адзначыў, што “…грубыя прыёмы падаўлення нацыянальных рухаў давалі толькі адваротны вынік, садзейнічаючы радыкалізацыі такіх рухаў і выцясненню іх умераных лідэраў …” [3, с. 60-61]. У калектыўнай манаграфіі “Национальная политика России: история и современность” адносіны дзяржавы і народаў у Расійскай імперыі прысвечана спецыяльная глава, дзе звернута ўвага на адлюстраванне нацыянальнага пытання ў праграмах розных палітычных партый. Па падліках аўтараў, сярод дэпутатаў IV Думы ад губерняў Прыбалтыкі, Украіны, Беларусі, Малдавіі больш 90% складалі прыхільнікі “адзінай і непадзельнай ” Расіі [4, с. 178, 180].

Даследчыкі І.К. Кір’янаў і М.Н. Лук’янаў, разглядаючы сацыяльна-культурныя рысы дэпутатаў Думы другога, трэцяга і чацвёртага скліканняў, падкрэслівалі, што сярод дэпутатаў Думы “абсалютна пераважалі прадстаўнікі прывілеяваных нацыянальных і канфесійных груп: рускія, маларосы, беларусы (74,1% - у другой, 84,7% - у трэйцяй) праваслаўныя (адпаведна 77 і 85,6%)”, а ў Чацвёртай думе рускіх, маларосаў і беларусаў было 86,4%, а праваслаўных 87,8%. Абагульняючы статыстычныя матэрыялы, аўтары звяртаюць увагу, што “найбольшай устойлівасцю адрозніваюцца нацыянальна-рэгіянальна-канфесійныя групы (мусульманская, польскае кола, польска-літоўска-беларуская)” [5, с. 83, 96-97, 87].

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Д.А. Дземін, цэнтрам свайго даследавання, зрабіў гісторыю стварэння і функцыянавання Дзяржаўнай думы ў Расіі, таксама звярнуў увагу на этнічны і рэгіянальны аспект няроўнасці выбараў і падлічыў, што па закону 11 снежня 1905 г. было створана 33 тэрытарыяльна-саслоўныя, канфесійныя і этнічныя выбарчыя акругі, канстатаваў падзел з'ездаў па нацыянальнаму прызнаку пад час выбараў у ІІІ Думу, а таксама супаставіў звесткі аб партыйнай прыналежнасці дэпутатаў Думы розных скліканняў [6, с. 13, 28, 38-41].

У калектыўнай манаграфіі “Становление российского парламентаризма начала ХХ века” [7] дадзена не толькі характарыстыка крыніц і метадаў вывучэння выбараў і работы І Думы, а таксама выдзелены асноўныя прынцыпы і асаблівасці выбараў у Паўночна-Заходніх губернях, паказаны склад Думы першага склікання і палітычныя прыярытэты яе дэпутатаў, звернута ўвага на прычыны разнагалоссяў у падліках агульнай колькасці членаў І Думы і яе партыйных фракцый, у тым ліку нярускіх дэпутатаў.

В.А. Казбаненка звярнуўся да комплекснага вывучэння працэсаў утварэння і дзейнасці думскіх фракцый Думы першых дзвюх скліканняў. Характэрызуючы этнаканфесійны склад І Думы, ён асобна вылучыў “Парламентскую групу Саюза аўтанамістаў” як “значнае дэпутатскае фарміраванне” (колькасцю ад 120 да 150 чалавек), якое не з'яўлялася адзінай палітычнай партыяй, падкрэсліў, што ўжо ў ІІ Думе “утварылася некалькі дэпутацкіх фарміраванняў па нацыянальна-тэрытарыяльнаму прызнаку” [8, с. 68, 70, 108].

Увагу сучасных даследчыкаў прыцягвае практыка думскай законатворчасці па нацыянальнаму пытанню. В.Ю. Зорын, С.В. Куляшоў, Д.А. Аманжолава ў манаграфіі “Национальный вопрос в Государственных думах России: опыт законотворчества” паставілі задачу “разгледзець увесь працэс дзейнасці заканадаўчых органаў улады ў вобласці рэгулявання міжнацыянальных адносін …, абагульніць стогадовы вопыт работы заканадаўчых структур у Расійскай імперыі, СССР і Расійскай Федэрацыі”. У такім разрэзе аўтары разгледзелі і законатворчасць па нацыянальнаму пытанню ў Дзяржаўнай думе Расійскай імперыі 1906 – 1917 гг., якому прысвяцілі адзін з раздзелаў кнігі. Важна, што ў ёй прааналізаваны не толькі асноўныя законапраекты па нацыянальным і рэлігійным пытаннях, але і дадзена характарыстыка многім думскім запатрабаванням, якія звычайна адлюстроўвалі шматузроўневыя і рознамаштабныя этнаканфесійныя канфлікты ў Расійскай імперыі. Аўтары прыйшлі да высновы, што прадстаўніцтва "канфесійных, нацыянальных і іншых інтарэсаў расійскага грамадства, нават абмежаванае, у заканадаўчым органе было зрухам у бок дэмакратыі", аднак практычная "неэфектыўнасць нацыянальнай палітыкі царызму ў пачатку ХХ стагоддзя падцвярджала непазбежнасць распаду манархічнай сістэмы і была адным з фактараў дальнейшай радыкалізацыі настрояў насельніцтва і дэзінтэграцыі грамадства" [9, с. 68, 70, 108].

З сярэдзіны 1990-х гадоў праблема "Нацыянальнае пытанне і Дзяржаўная дума" пачынае даследавацца не толькі ў агульнаімперскім

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

кантэксце, а таксама і ў лакальным. Увагі заслугоўвае манаграфія М.М. Забаўскага "Расійская Дзяржаўная дума ў грамадска-палітычным жыцці Беларусі (1906 – 1917 гг.)". Аўтар упершыню разгледзеў пазіцыі па нацыянальнаму пытанню дэпутатаў ад беларускіх губерняў. Акрамя таго, у працы даецца аналіз друкаваных органаў палітычных партый і груп, якія дзейнічалі ў Беларусі. Гэта дазваляе прасачыць узаемаадносіны і растаноўку палітычных сіл па нацыянальнай праблеме [10]. Думскай тактыцы Бунда ў Беларусі прысвечаны артыкул І. Яцкевіч [11]. Праблему грамадска-палітычнай барацьбы на выбарах і фарміравання думскага прадстаўніцтва беларускіх губерняў, а таксама дзейнасць дэпутатаў ад іх у Думе даследавалі М.М. Забаўскі і У.С. Пуцік [12].

Такім чынам, у цэлым даследчыкамі зроблена значная навуковая работа, асабліва па агульных праблемах думскай гісторыі. Аднак, у апошні час праяўляецца цікавасць да нацыянальнага пытання ў Думе. У сучаснай гістарыяграфіі ўзнікла неабходнасць да вывучэння Дзяржаўнай думы Расійскай імперыі ў этнаканфесійным і рэгіянальным вымярэннях.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Літаратура

1. Саидкасимов С. С. Национальный вопрос в программах политических партий России // Кентавр. 1992. № 1; Шелохаев В. В. Национальный вопрос в России: либеральный вариант решения // Кентавр. 1993. №2-3, і інш.

2. Шелохаев В. В. Либеральная модель переустройства России. М., 1996.

3. Дякин В. С. Национальный вопрос во внутренней политике царизма (XIX -начало XX века) / Подгот. И. В. Лукоянов. СПб., 1998.

4. Национальная политика России: история и современность. М., 1997.

5. Кирьянов И. К., Лукьянов М. Н. Парламент самодержавной России: Государственная дума и ее депутаты. 1906-1917. Пермь. 1995.

6. Демин В. А. Государственная дума России (1906-1917): механизм функционирования. М., 1996.

7. Селувская Н. В., Бородкин Л. И., Григорьева Ю. Г. Становление российского парламентаризма начала XX века. М., 1996.

8. Козбаненко В. А. Партийные фракции в I и II Государственных думах России. 1906-1907. М., 1996.

9. Зорин В. Ю., Кулешов С. В., Аманжолова Д. А. Национальный вопрос в Государственных думах России: опыт законотворчества. М., 1999. С. 6, 200.

10. Забаўскі М. М. Расійская Дзяржаўная дума ў грамадска-палітычным жыцці Беларусі (1906 – 1917 гг.). Мн., 1999.

11. Яцкевіч І. Думская тактыка Бунда ў Беларусі (1906-1910 гг.) // Беларускі гістарычны часопіс. 1997, № 3.

12. Забаўскі М. М., Пуцік У. С. Прадстаўніцтва ад Беларусі ў Дзяржаўнай думе Расіі (1906-1917 гг.). Мн., 1998.